EVOKACE

Alan Light

SVATÉ NEBO ZNIČENÉ

Leonard Cohen, Jeff Buckley a neočekávaný vzestup Hallelujah

VOLVOX GLOBATOR

Copyright © Alan Light, 2012
Translation © Milan Janeček, 2023

ISBN 978-80-7511-759-5
ISBN 978-80-7511-760-1 (epub)
ISBN 978-80-7511-761-8 (pdf)

Pro Suzanne a Adama,
se vší láskou

OBSAH

„HALLELUJAH“ 8

ÚVOD 10

KAPITOLA PRVNÍ 24
KAPITOLA DRUHÁ 35
KAPITOLA TŘETÍ 49
KAPITOLA ČTVRTÁ 59
KAPITOLA PÁTÁ 78
KAPITOLA ŠESTÁ 87
KAPITOLA SEDMÁ 92
KAPITOLA OSMÁ 104
KAPITOLA DEVÁTÁ 120
KAPITOLA DESÁTÁ 133
KAPITOLA JEDENÁCTÁ 147
KAPITOLA DVANÁCTÁ 160
KAPITOLA TŘINÁCTÁ 174

PODĚKOVÁNÍ 185

VYBRANÁ DISKOGRAFIE „HALLELUJAH“ 187

QR KÓDY 190

„Na cestě sledující proměnlivý osud jedné skladby je Light skvělým průvodcem.“
The New York Times

„Prostě musíte otáčet stránku za stránkou… Fanoušky Cohena i hudby obecně přiměje hledat oblíbenou verzi téhle písničky.“
The Boston Globe

„Skvěle zachycuje podivuhodnou dráhu písničky z hipsterských playlistů do mainstreamu.“
Washington Post

„Alan Light se noří hluboko do historie této písně.“
Rolling Stone

„Zachycuje samotnou esenci písně a kultury, kterou reflektuje… Je to prostě výborně napsané.“
Christian Science Monitor

„Okouzlující óda na popkulturní fenomén.“
Publishers Weekly

„Úchvatné.“
Bookreporter

„Bohatě vykreslená studie dlouhé a prazvláštní pouti této písně ke slávě.“
Milwaukee Journal-Sentinel

„Působivé.“
Nashville Scene

„Light popisuje, jak může kulturní mašinérie relativně neznámou skladbu adoptovat, vylepšit a učinit slavnou.“
Paste

„Fascinující a komplexní.“
CBS News Online

„Dá se považovat za investigativní ústní biografii písničky. Opravdu písničkografie.“
Pop Matters

„Light pokládá fascinující otázky o vztahu mezi významem a autorstvím skladby… Nesmírně kvalitně vykreslený profil o historii jedné z nejznámějších skladeb dneška.“
Frontier Psychiatrist

Aleluja je hebrejské slovo, které znamená „chvalte Pána“. Písnička vysvětluje, že existuje spousta druhů aleluja. Já tvrdím, že všechna dokonalá i zničená aleluja mají stejnou hodnotu. Je to touha potvrdit svou víru v život, ne nějak formálně a nábožensky, ale s entuziasmem, s emocemi.

Leonard Cohen

Ten kdo si „Hallelujah“ poslechne pečlivě, objeví, že je to písnička o sexu, o lásce, o životě na zemi. Aleluja není hold uctívané osobě, idolu či bohu, ale oslava orgasmu. Je to óda na život a lásku.

Jeff Buckley

„HALLELUJAH“

Hudba a text Leonard Cohen

Slyšel jsem o tajném akordu,
který David zahrál Pánu,
ale ty se vlastně o hudbu nezajímáš, viď?
Bylo to takhle: kvarta, kvinta,
dole moll, nahoře dur;
zmatený král skládá Aleluja!

Tvá víra byla pevná, ale potřeboval jsi důkaz.
Viděl jsi, jak se na střeše koupe;
její krása a měsíční svit tě přemohly.
Spoutala tě na kuchyňské židli,
srazila tě z trůnu, ostříhala ti vlasy
a z tvých rtů vytáhla Aleluja!

Říkáš, že jsem vzal Jméno nadarmo;
já to jméno ani neznal.
Ale i kdyby, no vážně, co je ti po tom?
V každém slově je záblesk světla;
a je jedno, které z nich uslyšíš,
svaté, nebo zničené Aleluja!

Dělal jsem, co jsem uměl; nebylo to moc.
Nedokázal jsem cítit, tak jsem se naučil dotýkat.
Řekl jsem pravdu, nepřišel jsem tě obelhávat.
A byť by nakonec vše dopadlo špatně,
budu stát před Pánem Písně
a na rtech nic než Aleluja!

(Další verše)

Lásko, tohle už jsem zažil.
Znám tenhle pokoj, po té podlaze jsem chodil.
Žil jsem sám, než jsem tě poznal.
Viděl jsem tvou vlajku na mramorovém oblouku,
jenže láska není vítězný pochod,
je to chladné a zničené Aleluja!

Bývaly doby, kdys mi dala vědět,
co se tam dole právě děje,
ale dnes už mi to neukážeš, viď?
Vzpomínám, jak jsem do tebe vnikal,
až vznášela se i svatá holubice,
a každého našeho nadechnutí pak vyšlo Aleluja!

Možná je nad námi Bůh,
ale všechno, co jsem se kdy z lásky naučil,
je, jak vystřelit na toho, kdo tasil dřív.
A to co teď slyšíš, nejsou stížnosti,
a není to ani poutník, který zahlédl světlo –
je to chladné a zlomené Aleluja!

ÚVOD

Na poloostrově Columbia Point v sousedství bostonského Dorchesteru se nachází Prezidentská knihovna a muzeum Johna F. Kennedyho. Útočištěm je jim úchvatná budova od I. M. Peie, která stojí poněkud stranou, na místě bývalé skládky.

Dcera prezidenta Kennedyho Caroline zde jedné svěží únorové neděle roku 2012 zahajuje ceremoniál, a to odkazem na jeden z proslovů svého otce. „Společnost musí dát umělci svobodu, aby šel za svou vizí, ať už ho vede kamkoli," cituje Kennedyho prohlášení z řeči, kterou pronesl v roce 1963 na Amherst College na počest Roberta Frosta. „Nejsvětější povinností spisovatele, skladatele, umělce je zůstat věrný sám sobě."

Dnes zde probíhá inaugurační předání nového ocenění za „Literárně významné písňové texty", které udílí PEN (básníci, autoři her, esejisté, editoři, spisovatelé) New England. V komisi, které předsedá novinář, spisovatel a televizní ředitel Bill Flanagan, jsou dále Bono, Rosanne Cashová, Elvis Costello, Paul Muldoon (básník a šéfredaktor poezie v *New Yorkeru*), Smokey Robinson, Salman Rushdie a Paul Simon. Prvními, kdo cenu obdrží, jsou Chuck Berry a Leonard Cohen.

Oba ocenění jsou oblečeni, jak mají ve zvyku: Berry v námořnické čapce a lehké bundě, Cohen ve tmavém obleku se světle šedou košilí a kloboukem. Reflektory jsou vlastně celou dobu zaměřeny především na pětaosmdesátiletého Berryho. Paul Simon předává Berrymu cenu – o které se v programu ceremonie píše, že „je odrazem našeho nadšení z chytrých, krásných a silných slov" a pro dotyčné písničkáře je oceněním za „kreativitu, originalitu a přínos literatuře" – a srdečně a trochu překotně recituje některé z nejsugestivnějších textů tohoto průkopníka rokenrolu, který přiznal, že sám je poslouchat nedokáže.

Costello zahraje klidnou, zpomalenou verzi Berryho „No Particular Place to Go“ a Flanagan přečte blahopřejný e-mail od Boba Dylana, ve kterém Berryho nazývá „Shakespearem rokenrolu“ (a dodává: „Pozdrav za mě Leonarda, Kafku blues“). Místo aby pronesl řeč, chopí se Berry Costellovy kytary a zahraje nahodilou verzi „Johnny B. Goode“. Celou záležitost zakončí Costello a překvapivý host, Keith Richards – nejspíš nejslavnější Berryho učedník –, kteří to rozbalí v nádherném podání „The Promised Land“, v níž si to rozzářený Stone protančí třemi dlouhými, energickými kytarovými sóly, zatímco jeho idol v první řadě pumpuje rukou.

Jako kontrast k této ohnivé chvíli působí předávání ceny Cohenovi, které je tiché a decentní. Shawn Colvinová zpívá křehce a malinko nejistě „Come Healing“, Cohen se uvelebí na židli a pozorně naslouchá. Když pak chce zpěvačka po skončení písničky uložit kytaru do stojanu, podaří se jí ji převrhnout; Cohen nástroj gentlemansky zvedne, chvilku si ho prohlíží, pak se nakloní a Colvinovou vděčně políbí.

Cohenova řeč je krátká a jako obvykle skromná. Okny za pódiem prosvítá záře Bostonu a Dorchesterského zálivu a sedmasedmdesátiletý elegán hovoří méně než dvě minuty – výlučně o Chucku Berrym. Jeho bas se sotva nese nad ševelením publika, když říká, že „Roll Over Beethoven“ je „jediné prohlášení, které v naší literatuře může soupeřit s tvrzením Walta Whitmana o ‚barbarském skřeku‘“. Proslov zakončí myšlenkou, že „všichni jsme jen poznámky pod čarou v díle Chucka Berryho“.

Salman Rushdie, který Cohenovi cenu předává, je přece jen o něco výřečnější. „Když jsme byli dětmi, naučil nás něco o tom, jaké by to mohlo být, až dospějeme,“ říká romanopisec. Cituje několik veršů z Cohenových písniček a pak svůj obdiv shrne: „Kdybych takhle uměl psát, psal bych tak.“

Rushdie se několikrát zmíní o skladbě, díky níž je dnes Cohen nejznámější a kterou jednoduše nazývá „veliká ‚Hallelujah‘“. Písničku popisuje jako „hymnickou a oslavnou, ale když posloucháte

pečlivě, slyšíte důvtip a trpký humor“. Publikum přiměje k smíchu, když s úšklebkem poznamená, že Cohen rýmuje „hallelujah“ s „what's it to ya“ (co je ti do toho, pozn. překladatele) a v textu používá ještě „další rýmy, které nerespektují posvátnost“. Rushdie tuto „hravost“ přirovnává k dílům básníků W. H. Audena a Jamese Fentona a mluví o „melancholii a velebnosti, touze a ztrátě“ v textu.

Když hodinová slavnost skončí a zhruba tisícihlavé publikum opustí sál, možná si Leonard Cohen dopřeje krátký okamžik na pousmání a zamyslí se nad tou ironií. Tahle písnička, se kterou se dlouhé roky trápil, aby pak skončila za celou jeho kariéru na jediném albu, které mu navíc nahrávací společnost odmítla vydat, je dnes uznávaná jako „příklad nejvyšší úrovně literárního úspěchu“. A co víc, tenhle vývoj událostí není to nejnepravděpodobnější, co se „Hallelujah“ za její třicetiletou historii přihodilo.

„Dej mi posmrtný život Leonarda Cohena / abych mohl navěky vzdychat,“ zpíval kdysi Kurt Cobain v poctě jedinému písničkáři, o kterém mnozí tvrdí, že je na stejné úrovni jako Bob Dylan. Ale „Hallelujah“, která se poprvé objevila na Cohenově albu *Various Positions* v roce 1984, má již dnes jeden z nejpozoruhodnějších věčných životů v historii populární hudby. Z písničky se stala jedna z nejmilovanějších, nejčastěji hraných, ale také nejvíce nepochopených skladeb své doby. Když Salman Rushdie popisoval rozpory v textu, byla v tom hluboká pravda: radost a sklíčenost, oslava a truchlení, temné obrazy Starého zákona v kontrastu s neodolatelně povznášejícím refrénem. „Hallelujah“ je otevřená meditace o lásce a víře – a určitě se nejedná o písničku, která by se dala snadno označit za mezinárodní hymnu.

Přesto „Hallelujah“ koncertně uvedlo i nahrálo nespočet umělců – od U2 po Justina Timberlaka, od Bon Joviho po Celine Dionovou, od Willieho Nelsona po řadu soutěžících v *American Idol*. Zpívaly ji operní hvězdy i punkové kapely. Na celá desetiletí po svém vzniku se stala Top Ten hitem po celé Evropě. V roce 2008 se různé verze

současně objevily jako číslo jedna i číslo dvě na britském žebříčku singlů a Cohenova původní verze se v tu chvíli vyšplhala do Top 40.

„Hallelujah" se objevila v seznamu nejslavnějších kanadských skladeb všech dob i nejslavnějších židovských skladeb všech dob (přestože jeden duchovní, který o písničce psal pro webový časopis *America: The National Catholic Weekly*, přemítal nad tím, že zpěvákův melancholický pohled na svět může naznačovat, že mu v žilách „koluje i irská krev"). Každou sobotu večer písnička hraje na rádiu izraelských ozbrojených sil. Dostala se na seznam 500 největších skladeb všech dob časopisu *Rolling Stone*, a v anketě písničkářů britského hudebního časopisu *Q* byla jmenována jednou z Deseti největších skladeb všech dob, a to vedle „Blowin' in the Wind", „Born to Run" a „Strawberry Fields Forever".

Podle Bona, který „Hallelujah" hrál sám i s U2, „je to možná ta nejdokonalejší písnička na světě".

Zjistit, kolik lidí slyšelo nějakou konkrétní písničku, není dost dobře možné. Jeden ze způsobů, jak dnes měřit popularitu, je podívat se na její zhlédnutí na YouTube, ze kterého se stala nejvyhledávanější hudební služba na světě. Když spočítáme, kolikrát zde byla „Hallelujah" zhlédnuta, je jasné, že se dostaneme k číslu kolem stovek milionů: verze tří různých umělců (Jeffa Buckleyho, hvězdného kvarteta norských zpěváků, a Rufuse Wainwrighta) mají každá zhruba 50 milionů zhlédnutí. Cohenovy verze písničky mají dalších třicet milionů zhlédnutí a dorovnávají to čtyři další zpěváci, každý z nich s dalšími deseti miliony zhlédnutí. A přispívá k tomu i samotný YouTube – instrumentální karaoke verze mají dalších deset milionů zhlédnutí.

„Hallelujah" posloužila jako balzám pro truchlící národ, když byla slavná verze Jeffa Buckleyho použita pro oficiální video VH1 po 11. září; jako výraz národní hrdosti při úvodním ceremoniálu Zimních olympijských her ve Vancouveru v roce 2010; a jako základní kámen televizní benefice, která následovala po zemětřesení na Haiti.

Někdy však pro takové příležitosti není tak složitý a dvojznačný text vhodný. Sloky – čtyři v Cohenově originálu, pět v Buckleyho verzi z roku 1994, která je často považována za konečnou – se dotýkají biblických příběhů krále Davida a Samsona, i když ke zbožnosti mají daleko, neboť nabízejí tak erotikou nabitý jazyk jako „Vzpomínám, jak jsem do tebe vnikal, / až se vznášela i svatá holubice“ a „ale vše, co jsem se kdy z lásky naučil / je, jak vystřelit na toho, kdo tasil dřív“. Pokaždé se však vrátí a zakotví v ujištění a oslavě svého názvu, který slouží jako opakující se jednoslovný refrén. Těžiště, kterým je chvalozpěv „aleluja“ jakožto kontrast romantickým a duchovním výzvám, k nimž podněcují sloky, potvrzuje věčné dilema popové hudby: Věnují vůbec lidé pozornost celému textu, a záleží na tom?

Proti „všudypřítomnosti“ téhle skladby vyjádřil námitky australský skladatel Andrew Ford. Jako příklad si vybral její použití na zádušní mši za oběti lesních požárů ve státě Victoria na Černou sobotu v roce 2009, při kterých zemřelo 173 lidí a více než čtyři sta dalších bylo zraněno. „Kdo ví proč?“ napsal k téhle volbě. „Snad proto, že se jednoslovný refrén hodí do kontextu písně, která obsahuje verše jako ‚Možná je tam nahoře Bůh‘, a uprostřed pochyb nabízí uklidnění. Ale stejně, abyste dospěli k téhle reakci, museli byste ignorovat většinu ostatního textu, a především tu část o špehování nahé ženy koupající se na střeše, o připoutání ‚na kuchyňskou židli‘ a verše o orgasmu.“

S kanadskou country popovou zpěvačku k. d. langovou, jednu z nejoslavovanějších interpretek „Hallelujah“, ovšem písnička vstoupila do nové dimenze, kde pro její význam hraje aktivnější roli veřejnost. Když ji požádali, aby písničku zazpívala na olympiádě ve Vancouveru, vzpomíná na to, jak reagovala její rodina.

„Mámě je osmdesát osm,“ řekla langová. „Žije v domově pro seniory a všichni její přátelé reagovali: ‚Jé, tu písničku zbožňuju!‘ Zeptala jsem se: ‚Mami, vědí, o čem ta písnička je?‘ A ona na to: ‚Nemyslím, že by poslouchali text; spíš slyší jenom refrén.‘

Myslím, že to hodně vypovídá o spiritualitě obecně, když něco tak jednoduchého jako opakování ‚aleluja' stále znovu, což je opravdu krásné, může být ospravedlněním pro všechny verše.

„Konec konců," uzavírá, „je to hudební skladba a patří kultuře. Nepatří Leonardovi, nepatří mně, nepatří nikomu."

Nejranější ztvárnění „Hallelujah" nicméně nemohlo být skromnější: v roce 1984 Cohen předal Columbia Records své album *Various Positions*, na kterém je i „Hallelujah", ale odmítli ho vydat. Když deska nakonec vyšla, písnička stejně nevzbudila žádný rozruch. Aby se všechno ještě více zkomplikovalo, začal Cohen na koncertech písničku měnit a přepracovávat, čímž mátl fanoušky, kteří o ní měli nějaké povědomí.

Celých deset let po vydání se jí dostávalo jen nepatrného přijetí díky několika coververzím. Jako zásadní zlom pro popularitu skladby nakonec posloužila interpretace Jeffa Buckleyho na albu *Grace* z roku 1994, ale i této nahrávce trvalo několik let, než začala přitahovat imaginaci publika.

Ovšem v době, kdy se z „Hallelujah" stala hlavní skladba podobně sentimentálních okamžiků, jako byla „In memoriam" část předávání Emmy v roce 2011 (kdy ji zpívali Canadian Tenors), už bylo pro některé „Hallelujah" příliš. Během živého blogu se na stránkách *New York* objevilo: „‚Hallelujah' je na umělecké černé listině. Je mi líto, Emmy." Článek na stránkách Salon.com kritizoval „až nadužívání ‚Hallelujah' hraničící se zločinem". Samozřejmě, píseň byla během let použita v mnoha televizních pořadech a filmech – *Západní křídlo, ER, O.C., Dr. House* a další a další –, bylo toho tolik, že sám Cohen v roce 2009 navrhl ustanovit moratorium, které by omezilo použití písničky v dalších filmech. „Myslím, že je to dobrá píseň," řekl, „ale už ji hraje moc lidí."

V roce 2012 byl v celé věci poněkud obezřetnější. „Jednou nebo dvakrát jsem měl dojem, že bych měl využít svůj vliv a utišit ji," řekl anglickým novinám *Guardian*, „ale pak jsem si řekl, že ne, jsem šťastný, že ji lidé hrají."

Někde na své pouti získala „Hallelujah“ jakési výlučné postavení, na jaké dosáhlo jen několik současných skladeb – „Imagine“ nebo „A Change Is Gonna Come“. Její přítomnost ve světě má daleko větší dosah než samotná píseň, neboť slouží i jako zkratka pro některé vyšší ideje nebo emoce.

Další z těchto moderních hymnů napsal Paul Simon. „Nikdy bych nečekal, že ‚Bridge over Troubled Water‘ bude jedna z písniček, které tu budou tak nějak napořád,“ řekl Simon v hale Capitol Theatre v Port Chesteru v New Yorku, kde seděl o přestávce mezi zkoušením na turné v roce 2011 na podporu svého alba *So Beautiful or So What*. „Lidé si ji nechávali zahrát na svatbě a dnes si ji nechávají zahrát na pohřbu, hraje se i státních pohřbech – slyšel jsem ji zaznít, když zemřel Ronald Reagan. Tahle skladba si tak našla svou úlohu a zůstane tady a bude ji plnit, dokud to lidé budou potřebovat.“

Simon si všímá, že Cohenova skladba začala vzhledem k narůstající popularitě a širšímu použití za čas plnit podobnou roli. „‚Hallelujah‘ začala být alternativní verzí ‚Bridge over Troubled Water‘,“ řekl. „Jeho písnička také navodí ten pocit, ale také je o někom, kdo je svázaný a ostříhají mu vlasy. Dojímá stejně jako ‚Bridge over Troubled Water‘ a slyšel jsem ji zpívat opravdu nádherně spoustu různých lidí. V tom tkví to tajemství, že existují podobné písně, a když máte to štěstí a jste jejím autorem – no, v jistém smyslu, jestli existuje něco jako nesmrtelnost, pak s tím kousíček nesmrtelnosti získáte.“

***

Spousta dnešních fanoušků „Hallelujah“ ovšem nemá ani tušení, že se jedná o písničku Leonarda Cohena; myslí si, že ji napsal Jeff Buckley. Další se domnívají, že je to stará liturgická píseň, a jsou překvapení, když se dozvědí, že vznikla v osmdesátých letech. Protože se k mnoha posluchačům dostala díky interpretaci někoho

jiného než skrze nahrávku samotného autora, vypadá to, jako by tu byla věčně.

Ale ať už posluchači její původ znají nebo neznají, tajemná obraznost „Hallelujah" – podobně jako Cohenovo další dílo kombinující duchovno a erotiku – z této skladby učinila něco jako Rorschachův test. Písničkářka Brandi Carlileová, která „Hallelujah" neváhá označit za „největší skladbu, která kdy byla napsána", řekla, že pro ni byla klíčem k tomu, aby dokázala skloubit svou křesťanskou víru s vlastní homosexualitou. Jednu dobu usínala Carlileová s kazeťákem vedle postele; měla zapnuté opakované přehrávání verze „Hallelujah" od Jeffa Buckleyho a nechala ji hrát osm nebo devět hodin v kuse.

„Podle mě vlastně vystihuje to, jak lidé často nechápou rozdíl mezi vírou a náboženstvím," řekla. „Chápala jsem to tak, že skladba ryze a pravdivě vystihuje, co ‚aleluja' opravdu znamená. ‚A není to výkřik, který slyšíš v noci / není to někdo, kdo viděl světlo' – ‚aleluja' není něco, co šťastně provoláváš v neděli; je to spíš něco, co je chladné, zničené a osamocené. A přesně tak jsem se tehdy cítila."

Podle Alexandry Burkeové, vítězky britského *X Factoru* z roku 2008, je „pro každého křesťana slovo *aleluja* tím, co uslyšíte na úplném konci". Podle uznávané nezávislé písničkářky Reginy Spektorové „využívá tradiční židovské příběhy a historii, a protože jsem chodila do ješivy a těch příbězích se učila, jsou pro moji mysl všechny biblické odkazy dalším lákadlem."

„Tu sexualitu jsem v písničce viděl hned," řekl Jon Bon Jovi. „Refrén je jako orgasmus, zbytek jako předehra." Pro rabínku Ruth Gan Kaganovou, která „Hallelujah" zahrnula do bohoslužby Jom kipur v jeruzalémské kongregaci Nava Tehila, „to je hymnus heretiků, *pijut* [liturgická báseň] moderního, pochybujícího člověka".

Pro jiné je tím, co písni „Hallelujah" dává takovou sílu, její schopnost nabídnout mnoho vrstev. „Nedokážu si vybavit žádnou další skladbu, která by se dala udělat tolika různými způsoby,"

řekl Justin Timberlake, který ji zazpíval na televizní charitativní akci „Hope for Haiti Now". „Je to testament písničkářství. Zajímavá věc, kterou Leonard Cohen dokáže – a čím se vyrovná některým mým oblíbeným hercům –, je, že tě nikdy nenutí k tomu, co přesně máš cítit. On ti prostě jen nabídne, no, tři různé cesty, a ty si z nich můžeš vybrat, kterou chceš. V tom je krása jeho díla."

Snad nejlépe to vystihla Amanda Palmerová z Dresden Dolls, dvoučlenné skupiny hrající punkový kabaret. „Sloky jsou jako *I-Ťing* písničkářství," řekla, „a refrén, to slovo *aleluja*, je jako hrací karta ‚Dostaňte se zadarmo z vězení'."

Když si Colin Frangicetto, kytarista kapely Circa Survive, bral v roce 2011 svou ženu Sam, kráčela nevěsta kostelem za zvuků nahrávky „Hallelujah" v instrumentální verzi smyčcového kvarteta. „Chtěli jsme netradiční svatbu," řekl, „ale v rodině se vždycky najde někdo, kdo je více pobožný nebo konzervativní nebo tak něco, a já si říkal, že tohle pro ně bude taková úlitba, což je vlastně ironie. I když vypustíte text, odehrává se v té hudbě něco čarovného. Je jednoduchá, ale zároveň nesmírně sofistikovaná – a myslím, že právě to je tajemství mnoha velkých skladeb, složitost ukrytá v jednoduchosti.

„Věděli jsme, že se dokonale hodí ke chvíli, kdy navzájem spojíme své životy," pokračoval Frangicetto. „Leonard Cohen řekl, že ta píseň vyjadřuje bezvýhradné odevzdání se v situaci, kterou nemůžete napravit nebo opanovat, že to občas může znamenat: ‚Nevím, co se to sakra děje, ale pořád to může být krásné.'"

Současně se znovuobjevením – nebo přesněji s objevením – „Hallelujah" došlo i na přehodnocení Cohenovy pozice v historii popu. Poté, co ho podvedla manažerka a on se potácel na pokraji bankrotu, byl v roce 2008 uveden do Rokenrolové síně slávy (Lou Reed při ceremoniálu prohlásil, že Cohen patří k „nejvýznamnějším a nejvlivnějším umělcům mezi písničkáři") a v roce 2010 do Písničkářské síně slávy. Obdržel cenu Prince of Asturias Award,

nejvyšší literární ocenění udělované ve Španělsku, a také Glenn Gould Prize ve své rodné Kanadě.

Rozsáhlé světové turné, během něhož oslavil pětasedmdesáté narozeniny, bylo svědkem, jak vyprodává stadiony v Evropě, je hlavní hvězdou festivalů Glastonbury a Coachella a hraje pro miliony fanoušků všeho věku. Poté, co patnáct let nestál na pódiu, se Cohen mezi květnem 2008 a prosincem 2010 probojoval maratonem 246 koncertů, kdy hrál pro nadšené davy a dostalo se mu obdivných recenzí.

V lednu 2012 vydal Cohen *Old Ideas*, své první studiové album za osm let. Deska debutovala jako číslo jedna v devíti zemích a v Top 5 v osmnácti dalších. V USA, kde se žádné z jeho předešlých alb nedostalo ani do Top 50, se *Old Ideas* umístila na třetí pozici. Lístky na turné, které ohlásil na druhou polovinu roku 2012, se v Evropě i ve Státech bleskově vyprodaly. Díky vzrůstající popularitě „Hallelujah" se Cohen, který byl dlouho považován za kultovního umělce, až po svých osmdesátinách konečně dostal do panteonu rockových hvězd.

Stejně jako Cohenovo přijetí ze strany publika, i dosah písně přišel až postupem času. Vlastně se zdá, že křivka úspěchu „Hallelujah" je bezprecedentní; je to nejspíš jediná skladba, ze které se pozvolným vzestupem trvajícím několik desetiletí stala celosvětová klasika. Až když v roce 1991 nahrál bývalý člen Velvet Underground John Cale verzi, kterou pak za několik let převzal později tragicky zesnulý mladý rocker Buckley, vydala se „Hallelujah" na svou neočekávanou, velkolepou cestu k výšinám.

A díky tomu, že se stala Buckleyho charakteristickou skladbou, pomohla nakonec talentovanému umělci, kterému bylo souzeno zemřít, k odkazu, jaký odpovídá jeho talentu: album *Grace*, jediné, které za svůj krátký život vydal, se v době vydání v roce 1994 umístilo na neuspokojivém 149. místě, ale už v roce 2002 dosáhlo na zlatou pozici – a jak se Buckleyho kult s léty rozrůstal a šířil – prodalo se jí po celém světě několik milionů kopií.

Desítky let definoval americkou populární hudbu pojem „standard“ – to je písnička, která se vymaní z původní verze nebo kontextu, dočká se častých a odlišných interpretací a pronikne tak do obecného povědomí. Písničky z muzikálů na Broadwayi nebo z hollywoodských filmů tvořily základ repertoáru většiny umělců, od velikánů, jako byli Bing Cosby a Frank Sinatra, až po lokální barové zpěváky. S příchodem Beatles a Boba Dylana v šedesátých letech však tato zvyklost vzala víceméně za své. Z řady velkých změn, které tito umělci rozhýbali, bylo možná tou největší revolucí, že by zpěváci měli být zároveň i autory písniček a že jejich dílo vyjadřuje něco specifického a osobního. (Je úžasné pozorovat stárnoucí členy rockové Greatest Generation, tedy ty, kteří vymýšleli nová pravidla a nově definovali práci popových zpěváků, jak je přitahuje hudba, která byla před nimi, a zkouší si roli interpretů, ať už jsou to Paul McCartney a Rod Stewart potýkající se s popovými písničkami čtyřicátých let nebo Bruce Springsteen a Neil Young nahrávající tradiční folkový materiál.)

R&B a country, žánry, ve kterých se všeobecně zachovala tradiční oddělenost mezi autory písniček a zpěváky, stále občas produkovaly standardy, přinejmenším v rámci dotyčné komunity; skladby jako „I Believe I Can Fly“, „I Hope You Dance“ nebo „I Will Always Love You“ se staly součástí různých společenských skupin, objevovaly se v barech, na absolventských plesech, jako první tanec novomanželů, v talentových soutěžích. Ale od dob tak převratných milníků, jako byly „Blowin‘ in the Wind“ a „Yesterday“, jen málo písní post-rokenrolového popu překročilo stín svých původních verzí. Dokonce i „Imagine“, často hraná na různých veřejných akcích, bude vždy úzce spjata s původní nahrávkou Johna Lennona, a proto se jí nedostává takové svobody a adaptability jako starým skladbám. Navíc se každá z těchto písní začala šířit do kulturního povědomí okamžitě – bylo hned jasné, že se jedná o speciální skladbu, která oslovila široké publikum.

Ale „Hallelujah“ je jiná. Navzdory všemu je z ní dnes moderní standard, přičemž za několik posledních desetiletí je to nejspíš jediná píseň, které se doopravdy podařilo tohoto postavení dosáhnout. Objevuje se na heavymetalových koncertech i domácích videích školáků, v animovaných seriálech a akčních filmech, v pořadu *Když hvězdy tančí* i při bohoslužbách. Dosáhla pozice, která je v dobrém i zlém univerzální – dokonce je, jak řekl Paul Simon, nesmrtelná.

Rufus Wainwright, jehož nahrávka písničky je mezi všemi nejpopulárnější, přirovnal „Hallelujah“ ke skladbám z Velkého amerického zpěvníku, které mají mnohem delší historii, například klasiky od George Gershwina nebo Cola Portera. „K takovým věcem, jako je ‚Hard Times‘ Stephena Fostera, které doslova vystřelí vzhůru a stanou se z nich nadčasové balady, aktuální v každé době. Myslím, že i ‚Hallelujah‘ má schopnost vymanit se z pout, a to je cílem každého autora.

Možná se to většině lidí může zdát zvláštní,“ pokračuje Wainwright, „ale protože vášnivě rád poslouchám vážnou hudbu, přijde mi to logické. Schubertův ‚Pstruh‘ nebo Ravelovo ‚Bolero‘ – tehdy nebyly desky a lidé museli kopírovat notový zápis, aby si tu hudbu mohli zahrát a zazpívat. ‚Hallelujah‘ se prapodivně ubírala zcela tradiční cestou, tak jako písně kdysi. Je povzbudivé, že dodnes mohou mít některé skladby svůj vlastní život a nemusí být nutně spojeny s konkrétním člověkem, protože ani dřív nemusel být frontman nutně tím, kdo skládá. Myslím, že tak by to mělo být – jsem skladatel, takže jsem na straně písničky.“

Wainwright také poukázal na to, že jak název, tak refrén písně samozřejmě spojují s tradicemi a emocemi, které vycházejí z nejstarší sepsané historie. „‚Hallelujah‘ je už docela dlouho populární záležitost,“ řekl, „ať už je to sbor Hallelujah nebo Ray Charlesova ‚Hallelujah, I Love Her So‘. Má kořeny hluboko, hluboko v lidské mysli. Proto si myslím, že se může vztahovat k mnoha různým situacím, ať už se týkají války, míru, lásky nebo nenávisti nebo

čehokoli dalšího; je to takové souhrnné vyjádření lidské existence – aleluja – v jistém smyslu zkrátka život."

„V mnoha ohledech platí, že muzikanti hrající ‚Hallelujah' se cítí stejně jako herci, kteří přednášejí monolog ‚Být či nebýt'," říká Regina Spektorová. „Stáváte se součástí tradice. Ten text je nesmírně expresivní, melodie tak povznášející, najednou vedete tenhle neskutečný vnitřní monolog a zažíváte něco neuvěřitelného. Není to jako: ‚Ó, tohle dělal Laurence Olivier, to už nikdo jiný dělat nemůže.'"

Jak dosáhla tahle nekonvenční píseň takové popularity, tak pozvolným tempem a za tak dlouhou dobu? Jak se stalo, že se z pozapomenutého alba, které nahrál respektovaný, ale víceméně neznámý písničkář, dostala až na vánoční album Susan Boyleové z roku 2010?

Shodou okolností jsem nad „Hallelujah", která se mi svou podstatou zdá jako zpochybnění osobních a duchovních závazků, začal přemýšlet na Jom kipur. Nejspíš největší shromáždění Nejvyššího svátku v New Yorku pořádá Kongregace Beit Simchat Torah (CBST): synagoga pro gaye, lesbičky, bisexuály a transgender lidi je jednou z posledních kongregací na Manhattanu, která na Roš ha-šana a Jom kipur pořádá otevřené bohoslužby a po zúčastněných nevyžaduje, aby si předem zakoupili roční členství nebo lístky v předprodeji. Výsledkem je, že si tam najde cestu spousta zbloudilých Židů, profesionálních muzikantů i umělců, novinářů a jim podobných, a například modlitba Kol nidrej v roce 2010, pořádaná v Jacob Javits Convention Centre na západním Manhattanu, přilákala na čtyři tisíce lidí.

Kol nidrej je úvodní modlitba nejvýznamějšího svátku židovského kalendáře, Dne smíření. Rabínka CBST Sharon Kleinbaumová – podle časopisu *Newsweek* jedna z „50 nejvlivnějších rabínů v Americe" a vždycky výrazná řečnice, která se zvláště o hlavních svátcích a událostech doslova překonává – sloužila bohoslužbu, přičemž zmínila rozhovor, který v tom týdnu poskytl Woody Allen

New York Times. Řekl v něm, že by si přál být duchovně zaměřeným člověkem, protože pak by měl snadnější život. Když rabínka přednesla polemiku s názorem filmového režiséra, přenechala pódium sboru CBST vedeným sbormistryní Magdou Fishmanovou, a ten předvedl úchvatnou verzi „Hallelujah".

Poslouchat v tomhle posvátném prostředí „Spoutala tě na kuchyňské židli / srazila tě z trůnu, ostříhala ti vlasy" bylo vzhledem k unikátnímu složení přítomných jaksi méně divné. Ale vědomí, že píseň slouží jako vrcholný prožitek bohoslužby, pronikající do mnoha tisíc posluchačů – kteří píseň očividně znali a mnozí i vzlykali, když spěla do finále –, zjevně ukázalo, že „Hallelujah" dosáhla jedinečného postavení a že je to fenomén, který stojí za to zkoumat do hloubky.

Když jsem kvůli tomuhle projektu oslovil Leonarda Cohena, dal mi prostřednictvím svého manažera svolení, ale žádost o poskytnutí rozhovoru na téma „Hallelujah" odmítl. Ale kdo by se mu mohl divit? Kromě toho, že interview poskytuje jen zřídka, a to i během vzácných příležitostí, kdy propaguje nové album, proč by stál o to bořit pověst, která kolem téhle písně vznikla? Když vidí, že skladba dosáhla tak neočekávaně ikonického postavení, a to převážně bez jeho přičinění, je Cohen natolik moudrý, aby písni umožnil zachovat si tolik tajemnosti, kolik je jen možné.

V dokumentu BBC Radio 2 o „Hallelujah" z roku 2008, nazvaném *The Fourth, The Fifth, The Minor Fall*, vzpomíná Guy Garvey z britské kapely Elbow na to, jak sledoval Cohena, když písničku hrál na festivalu v Glastonbury. Garvey, který stál po straně pódia, vzpomínal, že se Cohen těsně před začátkem obrátil na kapelu a řekl: „Pusťte ji ven!" A to je přesně to, co s touhle úžasnou skladbou udělal – pustil ji ven, aby si našla svou vlastní cestu, a právě tak se zrodila jedna z nejneočekávanějších a nejtriumfálnějších legend v historii populární hudby.

KAPITOLA PRVNÍ

Allen Ginsberg kdysi řekl: „Dylan odrovnal úplně všechny, kromě Leonarda."

Leonard Cohen a Bob Dylan bývají často srovnáváni. Jsou i knihy, které se zabývají srovnáním těchto dvou velikánů písničkářství; na začátku roku 2012 dokonce někdo přišel s aplikací „Cohen and Dylan", která dokumentuje jejich nahrávky a playlisty pro komparativní účely a kterou doplňuje „kvíz mód". (Jedna obzvláště volnomyšlenkářská duše – která prozradila jen to, že se také jmenuje Cohen – dokonce založila stránky WhoWroteHallelujah.com, s detailně propracovanou „hudebně konspirační" teorií, že to byl Dylan, kdo byl původním autorem Cohenovy nejslavnější písně; ani v kalných vodách internetu tyto stránky dlouho nefungovaly.)

Cesty těchto dvou umělců se ve skutečnosti mnohokrát setkaly. S oběma podepsal smlouvu pro Columbia Records legendární A&R hudební producent John Hammond; oba žili v newyorském hotelu Chelsea a oba o tom později napsali píseň; oba natáčeli v Nashvillu. Dylan zpíval doprovodné vokály ve skladbě „Don't Go Home with Your Hard-on" z Cohenova alba *Death of a Ladies' Man* z roku 1977. V roce 1975, když mělo Dylanovo turné Rolling Thunder Revue zastávku v Montrealu, věnoval ten večer skladbu „Isis" místnímu hrdinovi Cohenovi, který byl v publiku – a zahrál dokonalou verzi skladby, jak zdokumentoval film z roku 1978 *Renaldo and Clara*.

Takže není překvapením, že když byli v polovině osmdesátých let Cohen s Dylanem na turné a zjistili, že jsou ve stejnou dobu oba v Paříži, rozhodli se sejít v kavárně. Během tohoto krátkého setkání vyjádřil Dylan svůj obdiv k jedné z Cohenových nových skladeb,

víceméně neznámé „Hallelujah“. Debeta, která následovala, se stala mezi fanoušky obou zpěváků legendární a její detaily se při vyprávění léty dost měnily, ale tady je průběh, jak si na něj Cohen vzpomínal v roce 1992 během rozhovoru s Paulem Zollem:

„Před pár lety jsme Dylan a já seděli v kavárně den po jeho koncertě v Paříži… a on se zeptal, jak dlouho mi trvalo ji napsat [‚Hallelujah‘]. Já mu řekl, že pár let. Vlastně jsem lhal. Bylo to víc než jen pár let.

Pak jsem mu pochválil jeho písničku ‚I and I‘ a zeptal se ho, jak dlouho to trvalo jemu, a on na to: ‚Patnáct minut.‘“

I když je to historka pro pobavení, která staví na kontrastu mezi všeobecně známou Dylanovou netrpělivostí a Cohenovým puntičkářstvím při psaní textů, které hraničí až s posedlostí, zřejmě je v tom i velký kus pravdy: Cohen po léta znovu a znovu líčil, jakou agonii mu tahle skladba jako jediná přinášela. „Popsal jsem dva zápisníky,“ řekl jednou, „a vzpomínám si, jak jsem v hotelu Royalton [v New Yorku] ležel na podlaze ve spodním prádle, tloukl hlavou do podlahy a naříkal: ‚Já snad tu písničku nikdy nedokončím.‘“

Když v roce 2012 vyšla *Old Ideas*, Cohen se rozhodl, že k propagaci alba nebude poskytovat žádné rozhovory. Místo toho se před jeho vydáním objevil na několika prezentacích ve velkých městech, které novinářům umožnily si celé album poslechnout, a pak chvíli odpovídal na otázky. V Londýně se přehrávání uskutečnilo v suterénu hotelu Mayfair a celou akci tu moderoval Jarvis Cocker, uhlazený frontman kapely Pulp. I po tolika letech Cohen mluvil o tom, kolik trápení mu „Hallelujah“ způsobila.

„‚Hallelujah‘ jsem napsal v časovém rozmezí nejméně čtyř let,“ řekl (jindy také říkal, že to bylo „nejméně pět let“). „Napsal jsem spoustu, spoustu slok. Nevím, jestli to bylo osmdesát, možná víc, možná méně.

Problémem – není to světový problém, je to malý problém, nechci, abyste si mysleli, že je nějak zásadní – mým malým problémem

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Svaté nebo zničené**.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.